

Comparison of the Effectiveness of Couple Therapy Based on Forgiveness and Hendrix Illustrative Communication on Family Communication Patterns and Sexual Satisfaction in Women Referring to Counseling Centers

Mehrana Askari
Mahnaz Mehrabizadh Honarmand
Zahra Dasht Bozorgi *
Parviz Asgari
Alireza Heidarie ****

Introduction

The couple therapy includes a stage of psychotherapy process, where the psychotherapist's primary purpose is to diagnose the many aspects of the partners' experience in the relationship, to understand how conflicts are triggered and how they affect the dysfunction of the relationship. The purpose of this study was to compare the effectiveness of couple therapy based on forgiveness and Hendrix illustrative communication on family communication patterns and sexual satisfaction, in women referring to counseling centers in Ahvaz.

Method

The research method is a quasi-experimental with pre- and post-test with control group. The population were women who had low marital satisfaction, referring to counseling centers in Ahvaz. The sample size was

---

PhD. Student of Psychology, Department of Psychology, Ahvaz Branch, Islamic Azad University, Ahvaz, Iran

Invited Professor, Department of Psychology, Ahvaz Branch, Islamic Azad University, Ahvaz, Iran./ Professor, Department of Psychology, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran.

* Assistant Professor, Department of Psychology, Ahvaz Branch, Islamic Azad University, Ahvaz, Iran. *Corresponding Author:* Zahradb2000@yahoo.com

Associate Professor, Department of psychology, Ahvaz branch, Islamic Azad University, Ahvaz, Iran.

45 women who were selected using available sampling method from the mentioned population. 15 of them were assigned to intervention, based on forgiveness and 15 were assigned to Hendrix communication imaging group and 15 to the control group as a random assignment. The research tools used were the Kristensen Salavia Family Relationship Patterns Questionnaire, and Sexual Satisfaction of Myston and Trampnell Questionnaire. The Hendrix illustrative communication group received nine, 90-minute training sessions, and the other group of couple therapy received forgiveness, therapy nine sessions of 90 minutes. The Questionnaires were implemented after explaining the purpose of the research and obtaining informed consent from the participants and assuring them of confidentiality of the information. In general, no one was excluded from the study in the two groups. Also, a multivariate covariance analysis (MANCOVA) was used to test the hypotheses.

Results

To analyze the data, multivariate and univariate analysis of covariance was used. The findings showed that both therapeutic approaches in the post-test phase had a significant impact on family relationship patterns and resulted in a significant increase in family relationship patterns and sexual satisfaction

Conclusion

Based on the findings, it can be said that each of these approaches is one of the most effective and successful interventions in the field of therapy.

Keywords: Couple therapy based on forgiveness, Hendix communications therapy, family relationship patterns, sexual satisfaction.

Author Contributions: Mehrana Askary, general framework planning and content editing. Dr. Mahnaz Mehrabizadh Honarmand, collaboration in general framework planning, selection of approaches; final review. Dr Zahra Dasht Bozorgi analyzing, submission and correction and corresponding author. Dr. Parviz Asgari and Dr Alireza Haidarie, comparison of approaches, conclusions. All authors discussed the results, reviewed and approved the final version of the manuscript.

Acknowledgments: The authors thank all dear colleagues and professors who have helped us in this research.

Conflicts of Interest: The authors declare there is no conflict of interest in this article. This article extracted from the Ph.D. thesis, with the guidance of Dr. Mehrabizadh Honarmand, Dr. Dasht Bozorgi and with the consultation of Parviz Asgari and Alireza Heidarei.

Funding: This article did not receive financial support.

مقایسه اثربخشی زوج‌درمانی مبتنی بر بخشودگی و تصویرسازی ارتباطی هندریکس بر الگوهای ارتباطی خانواده و رضایت جنسی در زنان مراجعه‌کننده به مراکز مشاوره شهر اهواز

مهرانا عسکری

مهناز مهربابی هنرمند

زهرا دشت بزرگی^۵

پرویز عسگری*

علیرضا حیدری*

چکیده

هدف از پژوهش حاضر، مقایسه اثربخشی زوج‌درمانی مبتنی بر بخشودگی و تصویرسازی ارتباطی هندریکس بر الگوهای ارتباطی خانواده و رضایت جنسی، در زنان مراجعه‌کننده به مراکز مشاوره شهر اهواز بود. طرح پژوهش، نیمه آزمایشی از نوع پیش‌آزمون - پس‌آزمون با گروه گواه بود. حجم نمونه شامل ۴۵ زن بود که به روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. از این تعداد ۱۵ نفر در گروه آزمایش زوج‌درمانی مبتنی بر بخشودگی، ۱۵ نفر در گروه آزمایش تصویرسازی ارتباطی هندریکس و ۱۵ نفر در گروه گواه به صورت تصادفی گمارده شدند. ابزارهای پژوهشی مورد استفاده شامل الگوهای ارتباطی خانواده کریستن و سالوی و رضایت جنسی میستون و ترامپل بودند. گروه آزمایش تصویرسازی ارتباطی هندریکس نه جلسه آموزش ۹۰ دقیقه‌ای و همچنین گروه آزمایشی

دانشجوی دکتری روان‌شناسی عمومی، گروه روان‌شناسی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران.
* استاد مدعو، گروه روان‌شناسی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران. و استاد، گروه روان‌شناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران.

. استادیار، گروه روان‌شناسی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران. (نویسنده مسئول)
Zahradb2000@yahoo.com

* دانشیار، گروه روان‌شناسی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران.

آموزشی زوج‌درمانی مبتنی بر بخشودگی، نه جلسه ۹۰ دقیقه‌ای دریافت کردند. جهت تحلیل داده‌ها از تحلیل کواریانس چندمتغیری استفاده شد. نتایج نشان داد هر دو رویکرد درمانی در مرحله پس‌آزمون بر الگوهای ارتباطی خانواده تأثیر قابل توجهی داشته و منجر به افزایش معنی‌دار الگوهای ارتباطی خانواده شدند ($p < 0.05$). براساس یافته‌ها می‌توان گفت هریک از این رویکردها از جمله مداخلات مؤثر و موفق در حیطه زوج‌درمانی هستند.

کلید واژگان: زوج‌درمانی مبتنی بر بخشودگی، تصویرسازی ارتباطی هندریکس، الگوهای ارتباطی خانواده، رضایت جنسی.

مقدمه

زوج‌درمانی فرآیندی روان‌شناختی است که هدف اولیه روان‌درمانگران، تشخیص جنبه‌های متعدد تجارب زوجین در رابطه زناشویی برای درک اینکه چگونه درگیری‌ها ایجاد می‌شوند و چگونه بر اختلال روابط زوجین تأثیر می‌گذارد (Vulcan, 2019). کیفیت زناشویی پایین به علت ناکامی در عشق بروز می‌کند و پاسخی است در برابر مسائل وجودی انباشته شدن فشارهای روانی تضعیف‌کننده عشق، افزایش تدریجی خستگی و یکنواختی و جمع شدن رنجش‌های کوچک، به بروز کیفیت زناشویی پایین کمک می‌کنند، که به صورت تدریجی بروز می‌کند. در واقع صمیمیت و عشق به تدریج رنگ می‌بازد و به همراه آن احساس خستگی عمومی عارض می‌شود. در بیشترین نوع آن، این فرسودگی باعث فروپاشی رابطه می‌شود (Aspara, Wittkowski & Luo, 2018).

الگوی ارتباطی خانواده شیوه بیان افکار و احساسات اعضای خانواده است که واقعیت اجتماعی خانواده‌ها را تفسیر و اعضایش را در آن سهیم می‌کند (Keaten & Kelly, 2008). به‌طور کلی در خانواده‌ها دو الگوی ارتباطی وجود دارد که شامل الگوی گفت و شنود^۱ و الگوی همنوایی^۲ است. الگوی گفت و شنود به معنی میزانی است که خانواده شرایطی را فراهم می‌آورد تا در آن همه اعضای خانواده تشویق به شرکت آزادانه و راحت در تعامل، بحث و تبادل نظر شوند. در این الگو اعضای خانواده‌ها آزادانه، پیوسته و خودانگیخته با یکدیگر تعامل دارند و امکان طرح طیف گسترده‌ای از موضوعات بدون محدودیت زمانی وجود دارد (Moshtaghi, 2018). در مقابل الگوی همنوایی به معنی میزانی است که خانواده شرایط

1- conversation pattern

2- conformity pattern

همسان بودن نگرش‌ها، ارزش‌ها و عقاید را فراهم می‌سازد. در این الگو اعضای خانواده‌ها در تعاملات خود بر همسانی نگرش‌ها، ارزش‌ها و عقاید تأکید دارند و ارتباط میان نسل‌ها بر حرف شنوی از پدر و مادر و دیگر بزرگسالان استوار است (Fitzpatrick, 2004). به‌طور کلی در الگوی گفت و شنود اعضای خانواده باورهای و مفاهیم را مورد بحث قرار می‌دهند، اما در الگوی هم‌نوایی کوچک‌ترها (فرزندان) از بزرگترها (والدین) راهنمایی می‌گیرند و آن‌ها را الگوی خود قرار می‌دهند (Jowkar, Kohoulat & Zakeri, 2011). الگوی ارتباطی مناسب و رضایت‌بخش در رابطه جنسی تأثیر مثبت دارد (Overup & Smith, 2017).

تنها هدف رابطه جنسی تجربه ارگاسم نیست، بلکه نوعی انرژی است که افراد را برمی‌انگیزد تا عشق، عاطفه و صمیمیت را در بین خود به وجود آورند (Krasuski, Jedrzejczak, Rysz & Owczarek, 2018). رضایت جنسی احساس خوشایند فرد از نوع رابطه جنسی و توانایی وی در ایجاد لذت دوطرفه است که شامل احساس در مورد بدن خود و شریک جنسی، نیاز به ارتباط با شریک جنسی و علاقه به فعالیت‌های جنسی است (Klapilova, Brody, Krejцова, Husarova & Binter, 2015). رضایت جنسی نقش مهمی در سلامت، حس رفاه، بهزیستی و کیفیت زندگی دارد و یکی از مهم‌ترین عوامل خوشبختی در زندگی زناشویی داشتن روابط جنسی لذت‌بخش می‌باشد (Khojaste Mehr, Bahmaei, Sodani & Abbaspour, 2020).

با توجه به نقش مهم خانواده در تکوین شخصیت و رشد جسمانی، عاطفی، عقلانی و اخلاقی افراد و رشد شکوفایی استعدادها و اثرات نامطلوب از هم‌گسیختگی خانواده بر روی اعضای آن، می‌توان به صورت مؤثری از راهبردهای معنوی در جهت بهبود مشکلات خانواده سود جست. یکی از این راهبردهای معنوی که قدرت و فراگیری خاصی را در روابط خانوادگی دارد، بخشودگی است (Finchman, Harold & Gano, 2002). بخشودگی می‌تواند در جهت افزایش رضایت‌مندی زناشویی بسیار مؤثر واقع شود. یکی از روش‌های زوج‌درمانی موفق بخشودگی است که به وسیله Werthington, Berry and Parrott (2002) بنیانگذاری شده است. بخشودگی زوجین فرآیندی است که باعث افزایش درک از خود، یکدیگر و روابط شده و طرفین خود را از سلطه افکار، احساسات و رفتارهای منفی بعد از تجربه یک رویداد ناخوشایند بین فردی، می‌رهانند (Enright & Fitzgibbons, 2000). بخشودگی اصیل دارای اجزای متعددی است که از آن جمله می‌توان به اجزای عاطفی، شناختی، رفتاری، بخشیدن خود، طلب

بخشودگی، عشق، پذیرش بخشودگی، جبران، درک واقع‌بینانه و سرانجام بخشیدن دیگران اشاره کرد (Werthington, 2005).

بخشودگی، زمانی مطرح می‌شود که عضوی از خانواده با عمل یا سخن خود موجب نارضایتی و آزار عضو یا اعضای دیگر خانواده می‌شود. اعضای خانواده نمی‌توانند بدون این‌که گاهی مواقع و شاید هم اغلب اوقات، یکدیگر را بیازارند، با هم زندگی کنند (Werthington, 2005). این جمله به آن معنی است که در روابط خانوادگی، وجود تعارض یا دل‌آزاری و رنجش خاطر، اجتناب‌ناپذیر است. این رنجش خاطر بر روی کیفیت رابطه تأثیر می‌گذارد و از آن‌جاکه کیفیت رابطه، عامل پیش‌بینی‌کننده قوی در رضایت‌مندی زناشویی است، به نظر می‌رسد که حل این رنجش می‌تواند در ارتقاء کیفیت رابطه، مؤثر واقع شود. بخشودگی می‌تواند به عنوان راهی قوی و توانمند برای خاتمه دادن به یک رابطه مختل یا دردناک، مورد استفاده قرار گرفته و شرایط مصالحه با فرد خطاکار را فراهم کند. بنابراین می‌تواند رضایت‌مندی زناشویی را افزایش داده و تعارضات را با خروج یکی از طرفین از حلقه تعامل منفی، کاهش دهد (Fincham, Beach & Davila, 2004).

یکی دیگر از راهکارهای مؤثر در برقراری ارتباطی بین زوجین تصویرسازی ارتباطی^۱ است. تصویرسازی ارتباطی فرآیندی است که ضمن دادن آگاهی و اطلاعات به زوج‌ها آموزش می‌دهد از جنبه‌های ناخودآگاه روابط خود آگاه شوند و به جای حل سطحی تعارض‌های خود به بررسی ریشه‌های آن‌ها بپردازند (Mirza Hosseini & Movahedi, 2016). نظریه تصویرسازی ارتباطی، نیازهای برآورده نشده را جراحات می‌نامد و معتقد است همه افراد از لحاظ عاطفی مانند کودکانی هستند که به دنبال ارضای نیازهای بی‌پاسخ کودکی خود هستند. این نیازها در رابطه متعهدانه ازدواج تأثیر می‌گذارد و اگر این نیازها خودآگاه و یا برآورده نشوند می‌توانند، زوجین را به سمت جنگ و نزاع و ایجاد شکاف‌های عمیق پیش برند (Muro, Holliman & Luquet, 2016). بر اساس این روش مراحل رشد دوران کودکی به‌ویژه روابط اولیه فرد با والدین بر روابط زناشویی تأثیر دارد. زیرا روابط زناشویی فقط یک فرآیند آگاهانه نیست، بلکه بخش مهمی از آن ناخودآگاه بوده و نیاز به تکمیل مراحل ناتمام دوران کودکی و التیام زخم‌های عاطفی دارد (Hendrix, Hunt, Luquet & Carlson, 2015). در این روش همسران می‌توانند از طریق درک فرآیندهای ناخودآگاه

درباره خود و همسرانشان مهارت‌هایی برای التیام زخم‌های کودکی و ایجاد رفتارهای سالم یاد بگیرند و مجدداً به عشق و صمیمیت در رابطه زناشویی دست یابند (Ghaed Sharafi & Akbari, 2017).

نتایج پژوهش‌ها حاکی از اثربخشی تصویرسازی ارتباطی (تصویرسازی ارتباطی) و بخشودگی بر متغیرهای مرتبط با روابط زناشویی می‌باشد. برای مثال نتایج پژوهش‌های Alipour, Ezazi Bojnourdi, Honarmand Dorbadam, Moosavi and DashtBozorgi (2018) نشان داد که مداخله تصویرسازی ارتباطی موجب افزایش شور و هیجان جنسی و عشق در زنان می‌شود. یافته‌های پژوهش دیگری نشان داد که آموزش تصویرسازی ارتباطی بر دیدگاه فهمی و بخشش در زنان آسیب‌دیده از بی‌وفایی زناشویی مؤثر است (Moosavi & Dasht Bozorgi, 2019). همچنین یافته‌های Khoee, Shfeea Abadi, Delavar and Noorani Poor (2014) نشان داد که هر دو روش برنامه آموزش تصویرسازی ارتباطی در بهبود الگوهای ارتباطی زوجین جوان مؤثر است. در پژوهش Schmidt, Luquet and Gehlert (2015) برنامه آموزشی دو روزه فشرده در مورد تصویرسازی ارتباطی تغییرات مثبت و معنی‌داری را در سازگاری زناشویی ایجاد کرد و این تغییرات در پیگیری نیز پایدار ماند. نتایج Martin and Bielawski (2011) در آموزش فنون تصویرسازی ارتباطی به این نتایج دست یافتند که این آموزش گفتگوهای بین همسران و فهم از خود و فهم از همسران را افزایش داده است. (Yonge (2017) پژوهشی تحت عنوان اثربخشی رویکرد تصویرسازی ارتباطی بر بخشش و سازگاری زناشویی انجام داد. نتایج تجزیه و تحلیل داده‌ها حاکی از اثربخشی آموزش فنون تصویرسازی ارتباطی در افزایش بخشش و سازگاری زناشویی بود. (Muraru and Turliuc (2017) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که چگونگی تعاملات و احساسات خانواده بر بخشودگی و همچنین کیفیت زندگی زناشویی به‌طور قابل ملاحظه‌ای اثر خواهد گذاشت.

ضرورت پرداختن به بحث ارتباط میان زوجین و خانواده از نظر هیچکس پوشیده نیست. داشتن روابط زناشویی رضایت‌بخش می‌تواند منجر به پیشرفت‌های حیرت‌آور فردی و خانوادگی شود. فقدان چنین رابطه‌ای می‌تواند زخم‌ها و صدمه‌هایی را ایجاد کند که شاید سال‌ها التیام نیابند. یکی از راه‌های افزایش صمیمیت بین زوج‌ها، آموزش به آن‌هاست و در این میان آموزش در زمینه مهارت‌های زیربنایی ارتباط، یکی از راه‌های مؤثر می‌باشد. در پژوهش‌های قبلی اثربخشی

هر یک از این دو مداخله (بخشودگی و تصویرسازی ارتباطی) به تفکیک بر متغیرهای مربوط به خانواده (زن و شوهر) مورد بررسی قرار گرفته است، اما پژوهشی که به مقایسه اثربخشی این دو روش بر روی متغیرهای الگوهای ارتباطی خانواده و رضایت جنسی پرداخته باشد، یافت نشد. لذا سؤال مطرح‌شده در پژوهش حاضر این است که آیا بین اثربخشی زوج‌درمانی مبتنی بر بخشودگی و تصویرسازی ارتباطی هندریکس بر الگوهای ارتباطی خانواده و رضایت جنسی در زنان مراجعه‌کننده به مراکز مشاوره شهر اهواز تفاوتی وجود دارد؟

روش

جامعه آماری، نمونه و روش نمونه‌گیری

روش این پژوهش، آزمایشی با طرح پیش‌آزمون و پس‌آزمون با گروه گواه بود. جامعه آماری این پژوهش شامل تمامی زنان دارای کیفیت پایین زناشویی مراجعه‌کننده به مراکز مشاوره خصوصی شهر اهواز در سه ماهه چهارم سال ۱۳۹۷ و سه ماهه اول سال ۹۸ بودند. برای انتخاب نمونه بر اساس فراخوان، ۴۵ نفر از زنان واجد شرایط با روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب و به صورت تصادفی در سه گروه (۱۵ نفر گروه مداخله بخشودگی، ۱۵ نفر گروه تصویرسازی ارتباطی و ۱۵ نفر گروه گواه) به صورت قرعه‌کشی گمارده شدند. احتمال ریزش نمونه ۱۰ درصد پیش‌بینی شده بود که برای هر گروه ۵ نفر اضافه در نظر گرفته شد. در روش نمونه‌گیری هدفمند پس از هماهنگی با مراکز مشاوره از میان متقاضیان تعداد ۴۵ نفر (هر گروه ۱۵ نفر) انتخاب شدند.

معیارهای ورود به مطالعه شامل داشتن کیفیت زناشویی پایین (گرفتن نمره پایین‌تر از نقطه برش در آزمون کیفیت زناشویی)، حداقل تحصیلات دیپلم، داشتن سن ۴۰-۲۵ سال، امضای رضایت‌نامه شرکت در پژوهش، عدم وقوع رخداد‌های تنش‌زا مانند طلاق و مرگ خویشاوندان، و یا از دست دادن شغل در سه ماه گذشته، نداشتن تجربه ازدواج قبلی و عدم استفاده همزمان از روش‌های درمانی دیگر و معیارهای خروج از مطالعه شامل مصرف داروهای روان‌پزشکی، امتناع شرکت‌کنندگان از تکمیل کردن پرسشنامه‌ها، غیبت دو جلسه و یا بیشتر از آن و دستیابی به پرسشنامه‌های ناقص تکمیل شده بود.

روش درمانی مورد استفاده از مدل درمانی بخشودگی (Enright (2001 به دست آمده و

با فرهنگ ایرانی مطابقت داده شد. این جلسات در ۹ جلسه توسط یک متخصص دارای گواهینامه دوره‌های زوج درمانی مبتنی بر بخشودگی در یکی از مراکز خدمات روان‌شناختی شهر اهواز، هفته‌ای دو جلسه یک و نیم ساعته برگزار شد. روش مداخله تصویرسازی ارتباطی (Hendrix and Elliott, 2008) توسط یک متخصص بالینی دارای مدرک دوره زوج درمانی مبتنی بر تصویرسازی ارتباطی هندریکس در یکی از مراکز خدمات روان‌شناختی شهر اهواز در ۸ جلسه یک و نیم ساعته به صورت دو جلسه در هفته، به صورت گروهی اجرا شد.

Table 1.
Plan of group therapy based on forgiveness (Enright, 2001) and Hendrix communication imaging

جلسات محتوای جلسات روان‌درمانی مبتنی بر بخشودگی	محتوای جلسات تصویرسازی ارتباطی هندریکس
اول معرفی و آشنایی کلی با قالب جلسات، ایجاد اتحاد درمانی، اجرای تست و طرح مشکل	اجرای پیش‌آزمون، برقراری تعامل با آزمودنی‌ها، بیان اهداف و منطبق ارتباط درمانی و نقش ایماگوها در نحوه ارتباط متقابل زوجین.
دوم توضیح درباره مشکلات و اثر آن بر روی زندگی، تبیین مشکل، راه‌حل‌ها و روش‌ها، ارزیابی ارزش‌ها و اهداف، مقاصد و تعهد طرفین	کشف و مرور خاطرات، کشف ناکامی‌های اصلی دوران کودکی و احساسات منفی و نحوه واکنش آن‌ها و تأثیر آن بر روابط فعلی زناشویی. شناخت عمیق همسر، مقایسه خصوصیات همسر با تصویر ذهنی خود، بررسی متقابل تصویر ذهنی خود با ویژگی‌های همسر.
سوم بیان احساسات مراجعین در مورد مشکل، کنترل بروز عواطف منفی، آشنایی طرفین با مفهوم بخشودگی، معرفی بخشودگی به عنوان یک عامل درمانی، لزوم سودمندی، مزایا و محدودیت‌های بخشودگی، اثرات نابخشودن، بررسی موانع بخشودگی، کشف دیدگاه در مورد بخشودگی	آشنا شدن با ویژگی‌های مثبت و مطلوب افراد مهم زندگی خود و همسر، بررسی امکان پیشرفت در روابط زوجی و آشنا شدن با عقاید همسر و یافتن وجوه مشترک با همسر.
چهارم معرفی همدلی به عنوان راهی برای تحمل در شنیدن نظر مخالف دیگران، برنامه‌ای برای افزایش تبادلات مثبت، توجه به بافت وقوع حادثه و تجارب قبلی همسر، بیان خلاصه‌ای از احساسات فرد آسیب‌دیده توسط فرد خاطی	بیان و تخلیه خشم در یک محیط امن و سازنده که موجب کاهش رنج بخشودگی و التیام زخم‌های عاطفی.
پنجم ارزیابی برنامه تعاملات مثبت و احساسات زوجین از برنامه، دعوت زوجین به در میان گذاشتن تجارب خود از بخشودن دیگران یا بخشوده شدن توسط دیگری و بیان احساسات و افکار خود پس از عمل بخشودگی، دعوت زوجین به تهیه لیستی از حوزه‌های آسیب‌زای خود	کاربرد روش‌های بیان ویژگی‌های مثبت و منفی همسر، ایجاد تعهد مشترک و اطمینان از با هم بودن و افزایش صمیمیت و ارضای نیازهای مختلف خود و همسر.

ششم	کار بر روی لیست حوزه‌های آسیب‌زای طرفین، تلاش برای درک و فهمیدن یکدیگر، در نظر گرفتن خود به عنوان شخص جاب‌الخطا، پذیرفتن درد و رنج وارده، ایجاد یک دید جامع و فراگیر برای بخشودگی
هفتم	کشف نیاز زوجین به بخشودن یکدیگر، کشف حمایت و اتکاء متقابل زن و شوهر، عذرخواهی بابت خطاهای خود، اعتراف صادقانه به خطای خود، آزادی و اختیار در بخشودن، برجسته‌سازی شجاعت زدن به بخشودگی
هشتم	پیدا کردن معنی در بخشودن، آموزش مهارت‌های ارتباط و حل تعارض، ایجاد فهم جدید از رابطه و انتظارات و توجه به نقاط ضعف
نهم	بررسی و برطرف کردن موانع عملی بخشودگی، بررسی اشکال نادرست بخشودگی، معنی زندگی پس از بخشودگی، مواجهه با عود، بحث و جمع‌بندی جلسات، پرسش‌نامه

ابزارهای پژوهش

پرسشنامه الگوهای ارتباطی خانواده^۱: پرسشنامه الگوهای ارتباطی یک پرسشنامه ۳۵ ماده‌ای است (Khooe, Shfeea Abadi, Delavar & Noorani Poor, 2014). پاسخ‌ها در یک مقیاس لیکرت ۵ درجه‌ای از ۱ (غیر ممکن است) تا ۹ (خیلی ممکن است) درجه‌بندی شده است. رفتارهای زوجین در طول سه مرحله از تعارض زناشویی اندازه‌گیری می‌شود. پرسشنامه شامل سه خرده‌مقیاس ارتباط سازنده متقابل، ارتباط اجتنابی متقابل، و ارتباط توقع/کناره‌گیری است. نمره بالا در مقیاس سازنده متقابل، بیانگر ارتباط بهتر، اما نمره بالا در دو مقیاس ارتباط توقع/کناره‌گیری و اجتنابی متقابل نشان‌دهنده ارتباط بدتر است. ضرایب پایایی آلفای کرونباخ ارتباط سازنده متقابل، ارتباط اجتنابی متقابل و ارتباط توقع/کناره‌گیری بین ۰/۶۴ تا ۰/۸۵ گزارش شده است. روایی همگرای پرسشنامه از طریق اجرای همزمان این پرسشنامه با پرسشنامه رضایت زناشویی برای خرده‌مقیاس‌های ارتباط سازنده متقابل، اجتنابی متقابل و توقع/کناره‌گیر به ترتیب ۰/۴۶، ۰/۳۹- و ۰/۴۷ محاسبه شده است (Khooe et al., 2014). ضرایب پایایی پرسشنامه الگوهای ارتباطی در پژوهش حاضر با روش آلفای کرونباخ

برای سه الگوی ارتباطی به ترتیب ۰/۷۶، ۰/۸۵ و ۰/۷۶ به دست آمد.

مقیاس رضایت جنسی زنان^۱: این مقیاس دارای ۳۰ ماده می‌باشد. در پژوهش حاضر از ۶ ماده مربوط به خرده‌مقیاس رضایت جنسی استفاده شده است. نتایج تحلیل عاملی اکتشافی با تبیین ۵۴ درصد واریانس ماده‌ها، تحلیل عاملی وجود ۴ عامل با تبیین ۶۰ درصد از واریانس و مدل ۵ عاملی با تبیین ۶۳ درصد از واریانس کل بدست آمد. ضریب آلفای کرنباخ برای همه ابعاد (بجز بُعد ارتباط) بالاتر از ۰/۸۰ بدست آمده است. ضرایب بازآزمایی برای همه ابعاد در زنان دارای بدکارکردی جنسی ($r=0.79-0.62$) و زنان گروه گواه ($0.58-$ $r=0.79$) بالا و معنی‌دار به دست آمد. همبستگی بین خرده‌مقیاس رضایت جنسی با ابعاد پرسشنامه بدکارکردی جنسی زنان^۲ (FSFI) برای زنان سالم ($r=0.70-0.29$) و زنان دارای بدکارکردی جنسی ($r=0.06/22$) بالا و پایایی این پرسشنامه با استفاده از روش آلفای کرنباخ ۰/۹۱ به دست آمد (Alavi, Amanelahi, Attari & Koraei, 2019). پایایی این خرده‌مقیاس در پژوهش حاضر با استفاده از روش آلفای کرنباخ ۰/۹۰ به دست آمد.

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، علاوه بر روش‌های آمار توصیفی، روش‌های آمار استنباطی تحلیل کوواریانس چندمتغیری و تک‌متغیری و همچنین برای مقایسه‌های زوجی بین گروه‌ها از آزمون بن‌فرونی با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS و سطح اطمینان برای آزمون فرضیه‌ها برابر با ۰/۹۵ در نظر گرفته شد.

یافته‌ها

برای استفاده از روش تحلیل کوواریانس چندمتغیری ابتدا باید مفروضه‌های آن بررسی شوند. نتایج آزمون کولموگروف-اسمیرنوف برای هیچ یک از متغیرهای الگوهای ارتباطی خانواده و رضایت جنسی، در مراحل پیش‌آزمون و پس‌آزمون معنی‌دار نبود. بنابراین، فرض نرمال بودن تأیید شد. نتایج آزمون بارتلت معنی‌دار بود. بنابراین، همبستگی کافی بین متغیرهای وابسته برای تحلیل وجود داشت. علاوه بر آن، نتایج آزمون‌های M باکس و لوین معنی‌دار نبودند. بنابراین به ترتیب فرض‌های برابری ماتریس‌های کوواریانس و

1- Sexual Satisfaction Scale for Women (SSSW)

2-aFemale Sexual Function Index (FSFI)

برابری واریانس‌ها تأیید شدند. بنابراین شرایط استفاده از تحلیل کوواریانس چندمتغیری وجود دارد.

برای مقایسه گروه‌های آزمایش و گواه بر اساس نمره‌های پس‌آزمون‌ها، پس از کنترل اثر پیش‌آزمون‌ها، جهت تعیین تأثیر مداخله زوج‌درمانی مبتنی بر بخشودگی و تصویرسازی ارتباطی هندریکس بر الگوهای ارتباطی خانواده و رضایت جنسی، ابتدا یک تحلیل کوواریانس چندمتغیری بر روی داده‌ها انجام گرفت، سپس فرضیه‌های پژوهش آزمون شدند. نتایج تحلیل کوواریانس چندمتغیری در جدول ۲ آمده است.

Table 2

Results of MANCOVA on mean scores of family communication patterns and sexual satisfaction

test	Value	F	Hypothesis df	Error df	Sig.
Pillai's Trace	1.19	7.67	12	64	0.001
Wilks' Lambda	0.03	24.95	12	52	0.001
Hotelling's Trace	25.66	64.16	12	60	0.001
Roy's Largest Root	25.37	135.35	6	32	0.001

در جدول ۲، آزمون‌های آماری تحلیل کوواریانس چندمتغیری (مانکوا) در گروه‌های زوج‌درمانی مبتنی بر بخشودگی، تصویرسازی ارتباطی هندریکس و گواه نشان می‌دهد که این گروه‌ها حداقل در یکی از متغیرهای وابسته با یکدیگر تفاوت معنی‌داری دارند. جدول ۳ نتایج تحلیل کوواریانس تک‌متغیری در متن مانکوا برای نمره‌های پس‌آزمون در متغیرهای وابسته را نشان می‌دهد.

Table 3.

Results of ANCOVA on mean scores of family communication patterns and sexual satisfaction

Dependent Variable	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Partial Eta Sig	Partial Eta Squared
Constructive communication pattern	398.23	2	199.11	123.41	0.001	0.87
Avoidance communication pattern	4728.83	2	2364.41	171.35	0.001	0.90
Expectation/withdrawal communication pattern	1987/44	2	993.72	135.50	0.001	0.88
Sexual satisfaction	563.74	2	281.87	87.21	0.001	0.82

همان‌طور که در جدول ۳ ملاحظه می‌شود، نسبت F تحلیل کواریانس تک‌متغیری در الگوی ارتباط سازنده ($F=123/41$ و $p=0/001$)، الگوی ارتباط اجتنابی ($F=171/35$) و ($p=0/001$)، الگوی ارتباط توقع/کناره‌گیر ($F=135/50$ و $p=0/001$) و رضایت جنسی ($F=87/21$ و $p=0/001$) بین گروه‌های زوج‌درمانی مبتنی بر بخشودگی، تصویرسازی ارتباطی هندریکس و گواه تفاوت معنی‌دار دیده می‌شود.

جهت اینکه دقیقاً مشخص شود بین کدام یک از گروه‌ها در متغیرهای وابسته تفاوت وجود دارد از آزمون تعقیبی بن‌فرونی استفاده شد که نتایج آن در جدول ۴ مشاهده می‌شود.

Table 4.
Results of Benferoni post hoc test to compare adjusted means of family communication patterns and sexual satisfaction

Variable	Group	Adjusted mean	Differences Between mean	Standard error	Sig.
Constructive Communication pattern	Group 1-Control	18.48-11.37	7.1	0.48	0.001
	Group 2-Control	17.47-11.37	6.1	0.48	0.001
	Group 1-Group 2	18.48-17.47	1.1	0.47	0.12
Avoidance communication pattern	Group 1-Control	33.79-56.72	-22.93	1.42	0.001
	Group 2-Control	33.74-56.72	-22.98	1.41	0.001
	Group 1-Group 2	33.79-33.74	0.05	1.38	1.00
Expectation/withdrawal communication pattern	Group 1-Control	29.78-45.00	-15.22	1.03	0.001
	Group 2-Control	30.48-45.00	-14.52	1.03	0.001
	Group 1-Group 2	29.78-30.48	-0.70	1.00	1.00
Sexual satisfaction	Group 1-Control	18.67-10.71	7.96	0.68	0.001
	Group 2-Control	18.60-10.71	7.89	0.68	0.001
	Group 1-Group 2	18.67-18.60	0.06	0.67	1.00

بر اساس نتایج جدول ۴، تفاوت بین میانگین گروه زوج‌درمانی مبتنی بر بخشودگی و میانگین گروه تصویرسازی ارتباطی هندریکس در الگوی ارتباط سازنده، الگوی ارتباط اجتنابی، الگوی ارتباط توقع/کناره‌گیر و رضایت جنسی، تفاوت معنی‌داری وجود ندارد ($p>0/05$).

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف مقایسه اثربخشی زوج‌درمانی مبتنی بر بخشودگی و تصویرسازی

ارتباطی هندریکس بر الگوهای ارتباطی خانواده و رضایت جنسی در زنان مراجعه‌کننده به مراکز مشاوره شهر اهواز انجام شد. نتایج نشان داد که هر دو رویکرد درمانی در مرحله پس‌آزمون بر الگوهای ارتباطی خانواده تأثیر قابل توجه‌ای داشته و منجر به افزایش معنی‌دار الگوهای ارتباطی خانواده شدند. نتایج این پژوهش با یافته‌های Alipour et al. (2018), Khooe et al. (2014), Muraru and Turluc (2017), Martin and Bielawski (2011), Schmidt et al. (2026) و Yonge (2017) همسو می‌باشد.

مهم‌ترین هدف تصویرسازی ارتباطی کمک به زوجین برای رسیدن به روابط آگاهانه است و به همین منظور در این جلسات از آموزش فنون گفتگو و همدلی برای رسیدن به روابط آگاهانه استفاده شد. در این روش افراد برخی مهارت‌ها مانند چگونگی گفتگو، گوش دادن، دیدن نقاط مثبت همسر را یاد می‌گیرند. در تبیین این یافته‌ها می‌توان بیان نمود که در زوج‌درمانی مبتنی بر تصویرسازی ارتباطی، زوجین چگونگی جذب ناآگاهانه، تصویر ایماگویی خود، فرآیندهای ناهشیار تأثیرگذار در رابطه، تجارب و آسیب‌های اولیه و نحوه التیام آن‌ها در رابطه آگاه می‌شوند و در طول جلسات نحوه تعامل و کمک به یکدیگر و ابراز و بیان نیازهای سرکوب‌شده را فرا می‌گیرند. از آنجایی‌که تجارب درمانی با آموزش و کسب دانش ایماگویی همراه بوده و درمانگر، تسهیل‌گر این فرآیند است زنان در طول جلسات امکان بسط و گسترش دانش آموخته‌شده و تجربه آن را در روابطشان پیدا می‌کنند.

به‌طور کلی الگوی ارتباط سازنده، الگویی است که طی آن زن و شوهر سعی می‌کنند در مورد مسائل ارتباطی خود گفتگو کرده و به نحو مسالمت‌آمیز آن را حل نمایند، برای مشکل ارتباطی، پیشنهاد راه‌حل و مذاکره دهند و احساساتشان را نسبت به هم ابراز دارند. در این الگو هر دو نفر احساس درک شدن می‌کنند، به راحتی در مورد مسائل و تعارضات خود گفتگو می‌نمایند و از واکنش غیرمنطقی، اجتناب و پرخاشگری استفاده نمی‌کنند. آن‌ها می‌توانند افکار، احساسات، تمایلات و نیازهای خود را به یکدیگر منتقل کنند. دیدن آینده روشن توانست قدرت تحمل مشکلات را در زنان افزایش بدهد و تلاش آن‌ها را برای دستیابی به اهداف، مضاعف کند. یادآور شدن تجارب و اتفاقات خوب گذشته و دریافت بازخورد سایر اعضای گروه، از قوی‌ترین مراحل روش در بهبود الگوهای ارتباطی سازنده متقابل بوده است. همچنین مهارت‌های ارتباطی در واقع رفتارهایی را شامل می‌شود که

نگهدارنده رضایت زناشویی هستند و این باعث می‌شود مسائل مهم رابطه حل نشده باقی‌ماند و منابع تعارض تکرار نشوند. در الگوی ارتباط اجتنابی متقابل، فرد سعی می‌کند به وسیله انتقاد کردن، غر زدن یا پیشنهاد تغییر دادن دیگری را وارد بحث درباره مشکل نماید، در حالی که دیگری سعی می‌کند بحث را اتمام نماید. در جلسات تصویرسازی ارتباطی افراد با آگاهی از گذشته‌شان و تعارض خود نسبت به رفتار خود در رابطه فعلی به نوعی بینش و بصیرت دست می‌یابند و متوجه می‌شوند، هر یک از آن‌ها در زندگی زناشویی به دنبال چه نیازهایی هستند که در خانواده اصلی تحقق نیافته است و انتظار دارند همسر آن‌ها نیازها را جبران کند. در غیر این صورت، با استفاده از مکانیسم‌هایی چون تحقیر و سرزنش، خشم، قهر، کناره‌گیری و اسنادهای منفی درصدد رسیدن به خواسته‌های خود هستند. از طرف دیگر، ساختار تصویری رویکرد تصویرسازی ارتباطی و همراهی زوجین در وارد شدن به دنیای تجربی خود و طرف مقابل، می‌تواند دانش و مهارت لازم برای تغییر الگوهای ارتباطی زوجین را به صورت عمیقی فراهم آورد.

همچنین تأثیرات مثبت بخشودگی بر الگوهای ارتباطی به این دلیل است که با آثار استرس و هیجانات منفی مقابله می‌کند و چارچوب شناختی و رفتاری افراد را گسترش می‌دهد و فنون انطباقی جدیدی را ایجاد می‌کند. بخشودگی بر هیجانات مثبت مانند امید، قدردانی، سپاس‌گزاری و شادکامی متمرکز است. وجود چنین هیجانات مثبتی موجب افزایش الگوهای ارتباطی صحیح افراد می‌شود. بخشودگی، افراد را از خشم و احساس گناهی که نتیجه خشم ناهشیار است، رها می‌کند. علاوه بر این فردی که می‌بخشد از کنترل ظریف و ناآگاه متخلف رها می‌شود و رها کردن دیگران به معنی رها کردن خود است. کسانی که از خطاهای دیگران چشم‌پوشی می‌کنند و آن‌ها را می‌بخشند، افرادی هستند که در ارتباط با دیگران دارای خلقی مثبت می‌باشند و سعی می‌کنند در زندگی با مثبت‌اندیشی به مسائل بنگرند؛ که این امر می‌تواند موجب الگوهای ارتباطی صحیح در آن‌ها گردد. در واقع، در بخشودگی تلاش عمدی برای غلبه بر احساسات و افکار ناراحت‌کننده صورت می‌گیرد تا الگوهای ارتباطی صحیح تضمین گردد.

به علاوه، یافته‌ها نشان می‌دهد که هر دو رویکرد درمانی در مرحله پس‌آزمون بر رضایت

جنسی تأثیر قابل توجه‌ای داشته است. نتایج این پژوهش با یافته‌های (Alipour et al. (2018), Khooee et al. (2014), Moosavi & Dasht Bozorgi (2019), Muraru and Turliuc (2011), Martin and Bielawski (2017) و Schmidt et al. (2026) همسو می‌باشد.

در تبیین این یافته می‌توان به ویژگی رویکرد تصویرسازی ارتباطی با تأکیدی که متمرکز بر بیان خواسته‌ها، ناکامی‌ها، درخواست تغییرات و ارائه بازخوردهای مثبت مبتنی بر نظریه یادگیری اجتماعی برای زوجین طرح‌ریزی کرده است، توجه نمود. در تصویرسازی ارتباطی بر تجارب اولیه هر فرد و جراحات آسیب‌های دوران کودکی و امکان التیام آن‌ها در رابطه زوجی تأکید می‌شود. مشکلات رابطه به‌عنوان راهی برای رشد و تغییر فردی، و جنبه‌های منفی هر فرد و فرافکنی آن روی دیگری شناخته می‌شود و به دنبال آن هر فرد، دیگری را به عنوان فردی که نیازها و خواسته‌های متفاوت از خود دارد می‌شناسد. با آموزش و یادگیری و تمرین گفتگوی ایماگویی، سه شاه کلید ارتباطی یعنی انعکاس، اعتباربخشی و همدلی راهی برای وارد شدن و شناخت و بیان احساسات خود و دیگری فراهم می‌شود. با کمک تکنیک‌های بازگشت به خانه اولیه، گفتگوی والد-فرزند، تمرین نوازش، در میان گذاشتن جراحات اولیه با یکدیگر به‌صورت تمرینی روزانه، گزارش رابطه ایده‌آل زوجین به هم، شادسازی دوباره رابطه و فهرست ویژگی‌های مثبت همسر و رفتارهای خوشایند، تفریحات و خوشگذرانی‌ها و درخواست تغییر رفتار به صورت مشخص در طول جلسات زوج‌درمانی، زوجین علاوه بر کشف و شناسایی و تمرکز بر جنبه‌های تاریک و دردناک خود، تجربه خوشایند باهم بودن در طول درمان را نیز تجربه می‌کنند. در مجموع می‌توان گفت که قدرت تصویرسازی ارتباطی در این است که با تأکیدی که بر پارادایم رابطه دارد، به زوج‌ها در مورد چرایی و چگونگی بروز تعارضاتشان و نقش رابطه و التیام‌بخشی آن بر جراحات دوران کودکی و روابط اولیه و شناسایی مشکلات به‌عنوان راهی برای رشد و یکپارچگی آموزش می‌دهد. بنابراین می‌توان گفت رضایت و تمایلات جنسی درونی‌ترین احساسات و عمیق‌ترین آرزوهای قلبی انسان‌ها در معنا بخشیدن به یک ارتباط است. رفتارهای جنسی به منظور جلب توجه و رضایت شریک جنسی، برقرار کردن رابطه جنسی، نشان دادن عواطف و آمیزش صورت می‌گیرد اگر زوجین نسبت به تفاوت‌های خود در تقاضاهای جنسی و تمایلات مختلف‌شان در آمیزش جنسی آگاهی داشته باشند، می‌توانند قبل از مشکل‌دار شدن

ارتباطشان آن را درمان کنند. برعکس اگر زوجین نسبت به صمیمیت جنسی خود آگاه نباشند، باید شاهد برون‌ریزی مشکلات باشند.

از طرف دیگر بخشش یک سازه روان‌شناختی و رویکردی درمانی برای مشکلات ارتباطی و تعارضات زناشویی همسران است. زوجینی که اشتباهات یکدیگر را می‌بخشند، رضایت، نزدیکی و تعهد بیشتری را تجربه خواهند کرد. افزون بر این، بخشیدن خطاهای خود و دیگران، استرس، سرزنش‌گری، رفتار خصمانه و پرخاشگری را در روابط بین فردی کاهش می‌دهد و در نتیجه، افراد روابط سالم‌تری را تجربه می‌کنند. با کمک زوج‌درمانی مبتنی بر بخشودگی و تصویرسازی ارتباطی زوجین با تمرکز بر رابطه زوجی، آگاهی از هیجانات و بیان تجارب خود و دیگری و به اشتراک‌گذاری نیازها و عواطف فردی، به ارتباط، شناخت و نزدیکی و صمیمیت بیشتری دست می‌یابند. شکل‌گیری پیوندی ارضاء‌کننده‌تر با شریک زندگی و خلق پایگاهی ایمن برای ترمیم و بهبود زخم‌ها و صدمه‌های قدیمی با کمک منبعی به نام همسر در ایجاد مؤانست و خشنودی از رابطه زناشویی مؤثر است.

در مقایسه تطبیقی تفاوت معنی‌داری بین دو روش زوج‌درمانی مشاهده نشد. ولیکن پژوهشی که به صورت مشخص و مستقیم در ارتباط با پژوهش حاضر باشد، یافت نشد. با در نظر گرفتن نتایج این پژوهش به نظر می‌رسد از رویکرد تصویرسازی ارتباطی و بخشودگی در کمک به افزایش الگوهای ارتباطی و به‌طور کلی رضایت‌مندی زناشویی زوجین کمک نمود و از رشد توقعات و کاهش انتظارات غیر واقع‌بینانه پیشگیری نمود. با توجه به ادبیات پژوهشی هر یک از این رویکردها از جمله مداخلات مؤثر و موفق در حیطه زوج‌درمانی هستند.

پژوهش حاضر به علت نمونه در دسترس، در شهر اهواز انجام شده است، لذا تعمیم نتایج را با محدودیت همراه می‌کند. برای بررسی دقیق‌تر مقایسه اثرگذاری رویکردهای زوج‌درمانی و تصویرسازی ارتباطی بر زوجین، پیشنهاد می‌شود تحقیقات بیشتری در این زمینه با توجه به فرهنگ متنوع ایرانی و باورهای قومیتی و همچنین عواملی همچون ویژگی‌های شخصیتی، تعارضات، ناسازگاری‌های شدید زوجین و سطوح تحصیلی متفاوت صورت گیرد.

سهم مشارکت نویسندگان: مه‌رانا عسکری، برنامه‌ریزی کلی چارچوب و ویرایش محتوا، مه‌ناز مه‌رابی‌زاده هنرمند، همکاری در برنامه‌ریزی کلی چارچوب، انتخاب رویکردها؛ بررسی نهایی، دکتر زهرا دشت‌بزرگی تحلیل، تصحیح و نویسنده مسئول. دکتر پرویز عسگری و دکتر علیرضا حیدری، مقایسه رویکردها، نتیجه‌گیری‌ها. همه نویسندگان درباره نتایج بحث کردند، نسخه نهایی نسخه خطی را بررسی و تأیید کردند.

سپاسگزاری: نویسندگان از همه همکاران و اساتید عزیز که در این تحقیق به ما کمک کرده‌اند تشکر می‌کنند...
تضاد منافع: نویسندگان اعلام می‌کنند که در این مقاله تعارض منافع وجود ندارد. این مقاله استخراج شده از پایان‌نامه دکتری، با راهنمایی دکتر مه‌ناز مه‌رابی‌زاده هنرمند، دکتر زهرا دشت‌بزرگی و با مشورت پرویز عسگری و علیرضا حیدری می‌باشد.
منابع مالی: این مقاله از حمایت مالی برخوردار نبوده است.

References

- Alavi, S., Amanuelahi, A., Attari, Y., & Koraei, A. (2019). The effectiveness of emotionally focused couple therapy on emotional and sexual intimacy of incompatible couples. *Family Counseling and Psychotherapy*, 8(2), 25-46. [Persian]
- Alipour, S., Ezazi Bojnourdi, E., Honarmand Dorbadam, M., Moosavi, S., & DashtBozorgi, Z. (2018). Effectiveness of imago therapy training on perspective taking and forgiveness in females damaged by marital infidelity. *JHPM*, 6(6), 46-52. [Persian]
- Aspara, J., Wittkowski, K., & Luo, X. (2018). Types of intelligence predict likelihood to get married and stay married: Large-scale empirical evidence for evolutionary theory. *Personality and Individual Differences*, 122, 1-6.
- Enright R., & Fitzgibbons, R. (2000). *Helping clients forgive: An empirical guide for resolving anger and restoring hope (1st Ed.)*. Washington: American Psychological Association.
- Enright, R. D. (2001). *Forgiveness is a choice*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Fincham, F. D., Beach, S. R., & Davila, J. (2004). Forgiveness and conflict resolution in marriage. *Journal of Family Psychology*, 18, 72.
- Fincham, F. D., Harold, G. T., & Gano, S. (2000). The longitudinal association between attributions and marital satisfaction. *Journal of Family Psychology*, 14, 276-285.
- Ghaed Sharafi, M., & Akbari Zadeh, F. (2017). Evaluation of effectiveness imago relationship therapy on fear of negative evaluation in betrayed couples divorce in Shiraz. *Int J Psychol Behav Sci*, 7(4), 103-106. [Persian]
- Hendrix, H., & Elliott, R. (2008). An orientation to imago relationship therapy. *Nashville Omen*, 7(23), 37-48.

- Hendrix, H., Hunt, H. L., Luquet, W., & Carlson, J. (2015). Using the imago dialogue to deepen couples' therapy. *The Journal of Individual Psychology, 71*, 253-272.
- Jowkar, B., Kohoulat, N., & Zakeri, H. (2011). Family communication patterns and academic resilience. *Procedia Social and Behavioral Sciences, 29*, 87-90.
- Keaten, J., & Kelly, L. (2008). Emotional intelligence as a mediator of family communication patterns and reticence. *Communication Reports, 21*, 104-116.
- Khoonee, A., Shfeea Abadi, A., Delavar, A., & Noorani Poor, R. (2014). The effectiveness of two approaches: Life skills training and imago therapy on improving couples' communication patterns. *Journal of Counseling Research, 13*(50), 54-79. [Persian].
- Klapilova, K., Brody, S., Krejcová, L., Husarova, B., & Binter, J. (2015). Sexual satisfaction, sexual compatibility, and relationship adjustment in couples: The role of sexual behaviors, orgasm, and men's discernment of women's intercourse orgasm. *The Journal of Sexual Medicine, 12*(3), 667-675.
- Khojaste Mehr, R., Bahmaei, A., Sodani, M., & Abbaspour, Z. (2020). The explanation of divorce formation process: A qualitative research. *Journal of Psychological Achievements, 27*(1), 23-46. [Persian]
- Krasuski, T., Jedrzejczak, J., Rysz, A., & Owczarek, K. (2018). Sexual satisfaction of patients after the resection of an epileptic focus. *Interdisciplinary Neurosurgery, 13*, 104-108.
- Martin, T. L. & Bielawski, D. M. (2011). What is the African American's experience following imago education? *Journal of Humanistic Psychology, 52*, 226-228.
- Mirza Hosseini, H., & Movahedi, A. (2016). Imago therapy: A strategy to improve couples lovemaking. *Medit J Soc Sci, 7*(4), 242-248. [Persian]
- Moosavi, S., & Dasht Bozorgi, Z. (2019). The effectiveness of Imago therapy on perspective taking and forgiveness among women damaged by marital infidelity. *CPAP, 16*(2), 201-207. [Persian]
- Moshtaghi, S. (2018). A meta-analysis of the effectiveness of life skills training on marital satisfaction of couples (Iran: 2010-17). *Journal of Psychological Achievements, 25*(2), 111-128. [Persian]
- Muraru, A. A., & Turliuc, M. M. (2017). Family-of-origin, romantic attachment, and marital adjustment: a path analysis model. *Procedia-Social and Behavioral Sciences, 33*, 90-94.
- Overup, C. S., & Smith, C. V. (2017). Considering attachment and partner perceptions in the prediction of physical and emotional sexual satisfaction. *The Journal of Sexual Medicine, 14*(1), 134-143.
- Schmidt, C. D., Luquet, W., & Gehlert, N. C. (2026). Evaluating the impact of the "Getting the love you want" couples workshop on relational

- satisfaction and communication patterns. *Journal of Couple & Relationship Therapy*, 25(2), 2-28.
- Vulcan, M., & Shuper, E. (2019). Body and movement in couple therapy: The intake phase. *The Arts in Psychotherapy*, 64, 49-58.
- Worthington, E. (2005). *Handbook of forgiveness*. New York: Routledge.
- Worthington, E. L., Berry J. W., & Parrott, L. (2001). Unforgiveness, forgiveness, religion, and health. In T. G. Plante and A. C. Sherman (Eds.), *Faith and health: Psychological perspectives* (pp. 107-138). New York: Guilford.

